

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Է. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 4.

1849

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 15.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Խօշ:

ԽՆԴՆ է ներքին վկայ մը՝ և ան սխալ կանոն գործող մարդկան . առաջնորդ մը որուն ետեկն գնացողը ամենեկին չմոլորիր . աստուածավառ ջահ մը որուն լուսով ամէն բան իր ճշմարիտ գունովը կ'երևնայ . ընտիր փորձաքար մը , որ մարդուս իրեն ինչպիսի ոք ըլլալը կ'իմացնէ . անշիջանելի լապտեր մը , որ խորունկ խաւարի ու ակեքներու ծփանաց մէջէն ուղիղ ճամբան կը տանի ու ապահով նաւահանգիստը կը հասցնէ : Սէկ խօսքով՝ անաչառ դատաւոր մըն է՝ որ մեր ամէն գործող վերայ արդար դատաստան կ'ընէ , և ըստ այնմ կը վարձատրէ կամ կը պատժէ . իր վարձքն է այն ուրախութիւնը որ մարդ աղէկութիւն ընելէն վերջը կը զգայ . իսկ պատիժն է այն տրտմութիւնը այն սրտի անհանգստութիւնը որ անմիջա-

պէս չարիք ընելէն վերջը կը հետեւի :

Իրաւցրնէ երջանիկ է մարդ երբոր աս ներքին խղճմտանաց ուրախութիւնը ունի . ոչ ոք կրնայ յափշտակել իրմէ աս անմահական պարգեւը , թէ որ ինքը չուզէ . թէպէտ աղքատ , թէպէտ տընանկ , դարձեալ միշտ երջանիկ : Ս ասն զի իրեն հետ կը կրէ , ու իր սրտին մէջ կը պահէ ան անխարդախ վկայն , ան չնաշխարհիկ գանձը , և ան աստուածային ազգարար ձայնը , որ միշտ կ'ըսէ իրեն . Ուրախ կեցիր , քու հետդ են ամենայն բարութիւնք :

Սյլ թէ ինչո՞ւ համար քիչ մարդիկ աս ազգարար ձայնին մօտիկ կ'ընեն և աս անմոլար առաջնորդին կը հետեւին . պատճառն է որ մարդուս բնական բերմանը նայելով՝ շատ աւելի դիւրին է իրեն յօժարութեանցը ետեկն երթալ .

ը՛քան թէ խղճմտանաց ուղիղ առաջնորդութեանը հետեւիլ. չար բանի մը ձեռք զարնելէն առաջ, հազար տեսակ ծուռ իրաւունքներ մտքէն կը ստեղծանէ. անձնասիրութիւնն ալ արդէն պատրաստ է ամէն օրէնք և իրաւունք ոտքի տակ առնելու : Ար վախէ իր խղճմտանաց խորը մտնել. այլ մանաւանդ կը ջանայ շատ անգամ անոր իրաւացի բողոքն ալ խափանել. և թէ կարելի ըլլար՝ կը փափաքէր ամենեւին խիղճ ըստած բանը չունենալ, որ անարգել ուզածը ընէր : Ինոր համար ամենայն կերպով կը ջանայ որ զանկայ մթան ու խաւարի մէջ թողու, և նոր նոր ինքնահնար կեղծեալ վարագոյրներ ու արգելքներ դիմացը կը քաշէ՝ որ բընաւ չերևնայ :

Իհա այսպիսի խախուտ և վտանգաւոր հիման ու յատակի վրայ է որ շատ անգամ մարդիկ կը շինեն իրենց կենաց ապահովութիւնը, սրտի և հոգւոյն հանգստութիւնը. որով խաւարէ խաւար ու մոլորութենէ մոլորութիւն կը սահին կը գլորին : Ի՛նչ գնա՛ մտածէ՛ թէ ինչ ցաւալի բան է թէ որ մէկը ինչուան մահ այսպիսի մոլորութեան մէջ մնայ : Եւ իրաւցընէ քան զամենայն դժբաղդութիւն մեծ այն է, երբոր մարդ անաստիճանին կը հասնի՝ որ յանցանք ու պակասութիւն ընելէն վերջը՝ ալ խիղճը չգարնէ ու հանգիստ կենայ. վասն զի ըսել է թէ ալ բոլորովին խանգարեր է իրեն ուղիղ ճանաչմունքը : Ասկայն այսպիսեաց համար ալ դարձեալ անհնարին բան է որ գէթ երբեմն խիղճը չգարնէ, ու անոր սուր խայթոցէն բոլորովին ազատ մնան : Ասան զի խիղճը այնպիսի անմարելի կրակ է՝ որ օր մը չէ նէ օր մը մոխրի մէջ ծածկուած կայծի պէս կ'արծարծի՝ ու կ'այրէ : Եւ ան որ առաջ սոստուածապարգեւ ձիրք մըն էր ու սրտի խաղաղութեան աղբիւր, չարաչար վարուողին կը դառնայ կ'ըլլայ դառն դահիճ : Եւ ինչպէս որ անարատ խիղճ ունեցողը միշտ ուրախ է և զուարթ, անխուով ամենեւին և բանէ մը վախ չունի, այնչափ ալ ա-

րատաւոր խիղճը խռովեալ ու անհանգիստ է. այնպիսեայն ոչ քունը քուն է և ոչ հանգիստը հանգիստ. վախն ու սոսկումը մէյմէկ անգութ թշնամուոյ պէս ետեւէն ընկած անդադար զինքը հալածելու հետ են : Իսկ այսին թէ պէտ աշխարհիս ամէն դիւրութիւն ու զուարճութիւնը ունենայ, սակայն միշտ թշուառ է. որովհետեւ ուր որ ալ երթայ իրեն հետ կը տանի ան անմեռ որդը, որ անդադար գիշեր ցորեկ կը կրծէ իրեն լեարդը. ու թունաւոր օձի մը պէս սրտին պլլուած, ուրախութիւնը երակներէն կը ծծէ, ծաղրը երեսէն կը կտրէ և ամէն զուարճութիւն լեղի ու մաղձ կը դարձնէ իրեն համար : Եւ րաւացի աստուածասաստ պատիժ, և դառն արգասիք մեղաց. « Օ՛ի որովք մեղանչէ որ, նոքիմբք և տանջի », :

Ինոր համար լաւ կ'ըսէ Մատիլեոն թէ աշխարհիս վրայ մարդուս սեպհական երջանկութիւն ու բարեբաղդութիւնն է անարատութիւն վարուց և անմեղութիւն. անկէց անդին ուրիշ միջոց չկայ խաղաղ հանգիստ կեանք անցընելու, որ դին կ'ուզէ թող դառնայ :

Իրժան կը համարինք Շաթուրիան անուանի գաղղիացւոյն այս նիւթիս վրայ գրած ընտիր հատուածն ալ թարգմանելով գնել հոս :

« Կատակցութիւնն ներքին՝ երկրորդ ընծայութիւն է անմահութեան հոգւոյ : Կայ ի սիրտս ամենեցուն ատեան ինչ հարցափորձի, ուր այր իւրաքանչիւր անձամբ զանձն եկակոչ արարեալ ակն կալեալ մնայ վճռոյ վեհագունի դատաւորին : Եթէ աստիցն ցանկութիւնը բնութեն կազմուածոյ արգասիք իցեն, ուստի իցէ ապա տագնապ տարակուսանացն որ յանձուկ արկանիցէ զաւուրս յօրացելոցն յանիրաւութենէ : Ինդէլ այդչափ ահաւոր իցէ խղճին տագնապ, մինչև նախապատիւ ընտրել մարդոյ՝ յաղքատութեան և յաղգի աղգի տաւապանս տուայտել, քան յանիրաւութենէ յաճախել իւր ստացուածս : Օ՛ի է զի բողոք արկանէ արիւն՝ և վեմ ձայն

արձակէ . յափշտակեալ պատառեալ վազեր զորս իւր՝ և ննջէ յանդորրու . մարդ 'ի սպանութիւն եկեալ , հատանի քուն յաչացն : Յամայի վայրս և յանապատս թափառի , սակայն և 'ի միայնութենէ իսկ սարսէ . զգերեզմանօք և ըզդամբանօք յածի , այլ 'ի գերեզմանաց իսկ երկիւղ է նմա . զաչան կկոցեալս զվայրօք յածէ , և 'ի տաճարի խրախուծեան չիշխէ յորմունս անդր յառել , երկուցեալ մի գուցէ նշմարիցէ 'ի նմա զմահահրաւէր գիրսն : Յառաւելու թիւն տանջանայն զարթնուն բովանդակ իսկ զգայութիւնքն . 'ի մթան աղջամղջի երևութանան նմա խօրականք սպառնալիցք , և ժահահոտ ճապաղեաց ընդ ռնգունսն հարկանի . զդառնութիւն թիւնից ճաշակէ և 'ի կերակուրս անդ զորս ինքնին խահագործէ . մինչդեռ խաղաղական լուծի պատէ զաշխարհ համօրէն՝ զնրբալուր ականջս նորա խրուովն աղմուկք աղաղակի : Ի գիրկընդ խառն լինել ընդ սիրելւոյ բարեկամին , կարծէ ընդ հանդերձիւք նորա զդաշոյն երկսայրի ծածկեալ :

Հ . Դ . Բ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԵԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Է .

ՍՊԷՆ՝ ՎԵՐԵՆՈՂԱԿԱՅՐ ՀԱՅՈՅ :

ԸՆԴԵՕՔ քանի և քանի անգամ աղգային դպրութիւն սիրող սիրտք՝ հայկական քնարի մը ձայն լսելով , չէն հառաչած մեզի հետ՝ թէ ո՞ր են Հայկազանց երգերը , ո՞ր են Հայ Հոմերոսները : Հնացեալ ժամանակին անհուն և անյայտ ծոցուն մէջ այս հառաչանքներն հնչէր ծաւալէր կորեր են : Եթանի ժամանակներուն դիւցազնական հեթանոսական երգերը կրկնէին գրեթէ բոլորովին յուսահատած Հայկական քնարը՝ կը դառնայ քրիստոնէութեան նորոգած դարերուն վրայ , և անկէջ կը կանչէ իր նոր թելերուն վսեմական

բարձրաբարձառ ձայնը . շատ հեղ կը հանդիպին պէսպէս և գեղեցիկ ձայներ , բայց այն փնտռած մեծին երգերը դեռ չփարեցան իր աղեացն վրայ . գիտէ մէկ Հայ և սրբազան Հոմերոս մը , որ Յունաց հին Հոմերոսին պէս իր Հայ աղգին մտաց և աշխուժից ներշնչողն է . Հայաստանի հնացեալ աւերակաց և հիմնայարկ մեհենաց վրայ կեցած՝ կը կանչէ մէկ Սփսէս մը Հայաստանի տխրագգեաց եկեղեցեաց և մթացեալ վանորէից . մէկ Սփսէս մը՝ որ Հրէից Սփսէսին նման՝ իր աղգին ընդհանուր և ամենարուեստ վարդապետն է , ինքն ըլլալով պատմահարց ակնաղբիւր , ինքն բանաստեղծութեան վառիչ , ինքն ճարտասանութեան օրինակատու , ինքն աշխարհագրաց նախաշաւիղ , ինքն բերականաց առաջնորդ , ինքն թարգմանաց գահադուխ , ինքն եկեղեցական եղանակաց երաժշտապետ , ինքն բանասիրաց մէջ ամենահմուտ , ինքն մեր վարդապետաց վարդապետն , ինքն հնազետ նաև մարգարէ , և այս ամէն անուններէ վեր յատուկ կոչմամբ ինքն Վերթուղահայր Հայոց :

Վերթող կ'ըսուին մեր մէջ քերականք և աւելի տաղաչափ բանաստեղծք : Խորենացին գիտենք որ հին Վերականութիւն գրեր է կամ բացատրեր է , բայց զնոյն իրեն աշակերտակիցքն ալ Սամբրէ , Վաւիթ , Ստեփանոս և այլք գրեր են . միայն անոր համար չկարծուիր որ Վերթողահայր ըսուի , հապա աւելի բանաստեղծական կամ երգահան գրուածոց համար . և թէ այս մտքով այս անուանս արժանաւոր է , վկայ ըլլան մեզի իր ծանօթ սքանչելի շարականներն , որոնց չափական չէնքն ալ , իմաստն ալ , եղանակներն ալ՝ կը ցուցնեն թէ շատ գերազանց ոգի և ճաշակ ունի եղեր մեր Խորենացին : Սակայն միայն ասոնց համար ալ չեմք կարծեր որ Վերթող ըսուի , ինչու որ այս երգերս կ'երևի թէ ծերութեան և վերջի ատեններն երգած է . իսկ քերթող անուան սկիզբն կը վայլէ որ այն ատեն առած ըլլայ , երբ որ իր ընկերներն իրենց փա-